

Herbert Weinelt a Archeologický ústav v Praze

Miloš Hlava

1. Úvodem...

Jen málo rodáků z českých zemí, kteří se pohybovali v archeologii, spojilo část své profesní kariéry s univerzitou v městě ležícím za hranicemi země, z níž pocházeli. Jedním z nich byl Herbert Weinelt (1910–1943), který byl od února 1940 zaměstnán na univerzitě v pruském (resp. německém) Královci/Königsbergu. Jeho tamější působení však nebylo dlouhé. Již záhy, v polovině roku 1940, byl odveden do *Wehrmachtu* a v jeho uniformě prožil zbývající část svého života.¹

Herbert Weinelt je v obecném povědomí české archeologické obce spojen především s výzkumy panských sídel na Moravě a ve Slezsku, ovšem (středověká) archeologie nebyla jediným polem jeho zájmu. Zabýval se také komplexně koncipovanou (německou) etnografií (*Volkskunde*), ostatně na univerzitu do Královce byl povolán právě díky tomuto zaměření. Námětem tohoto článku však není souhrnné představení Weineltových životních a profesních osudů, ale pouhý výsek z jejich závěrečné části, spojený se snahou o návrat do Prahy. Již na jaře 1940 se totiž rozhodl univerzitní prostředí v pruském Královci opustit a spojit své existenční zázemí s oblastí, s níž byly prioritně svázány jeho odborné zájmy. Preferovanou variantou se pro něj v květnu 1941 stal Archeologický ústav v Praze. Když po zdoluhavých jednáních, spojených mj. s osobními intervencemi a přimluvami, byla na přelomu let 1942/1943 konečně uvolněna cesta k realizaci zamýšleného plánu a návratu do Prahy nestálo nic v cestě, Weinelta tato zpráva nezastihla mezi živými. Dne 23. února 1943 totiž zahynul na východě Evropy ve válce se Sovětským svazem, kterou rozpoutalo nacionálně socialistické Německo v červnu 1941.

Podrobnému líčení okolností spojených s Weineltovou snahou vrátit se z Královce do Prahy je před-
sazeno zkratkovité přiblížení jeho životních a profesních osudů do přelomu 30. a 40. let 20. století, jež
ostatně nejsou neznámé (*Blažek 2003*, 588–589; *Hlava 2020*, 328–329). Již dříve byla věnována pozornost
také jeho odborným názorům (*Úlovec 1996*), jež ovšem na tomto místě zůstanou opomenuty. V těchto
souvislostech je vhodné zaznamenat, že osobnost Herberta Weinelta se stala nedávno námětem kva-
lifikační absolventské práce (*Minařík 2019*). Jeho úsilím o odchod z pruského Královce se však zabývala
jen okrajově a navíc s využitím pouhé části pramenů poskytnutých diplomantovi vedoucím jeho práce
bez udání místa uložení, resp. jakýchkoliv standardních evidenčních údajů (*Minařík 2019*, 35–36).
V tomto případě šlo o dochovanou část korespondence mezi Herbertem Weineltem a jeho blízkým
přítelem Rudolfem Schreiberem,² jež je podle mého soudu pro dějiny protektorátní archeologie poměrně
unikátní. Má totiž osobní (a místy dokonce důvěrný) charakter, a umožňuje tudíž alespoň částečně
nahlédnout do zákulisí. Tento soubor je ovšem nutné doplnit konvolutem archiválií uložených pohro-
madě v jednom z kartonů fondu Úřad říšského protektora v Národním archivu.³ Teprve spojení informací

1 Použité zkratky: AHMP – Archiv hlavního města Prahy; Archiv UK – Archiv Univerzity Karlovy; MÚA AV ČR – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i.; NA – Národní archiv; SOkA Bruntál – Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově; SOkA Olomouc – Státní okresní archiv Olomouc; ZAO – Zemský archiv Opava; fol. – folio; inv. č. – inventární číslo.

2 AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt. Rudolf Schreiber se v roce 1936 habilitoval pro obor československých dějin na Německé univerzitě v Praze (*Deutsche Universität in Prag*); v roce 1940 byl dosazen do pražského městského archivu a v následujícím roce převzal jeho vedení (jeho angažovanost po roce 1939 však byla mnohem rozsáhlejší; viz přehledně např. *Konrád 2011*, 254–255).

3 NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

z obou archivních souborů umožňuje nastínit relativně přesně (byť nikoliv v úplnosti) okolnosti a peripetie, jež Weineltovu snahu o návrat do Prahy provázely.

2. Weineltovy životní osudy (do roku 1938)

Her(i)bert Alois Weinelt pocházel ze slezského Frývaldova (dnešního Jeseníku), kde spatřil světlo světa 30. října 1910 v rodině Aloise Weinelta, rodáka z Bruntálu (a profesí účetního), a Amalie, rozené Kleinové, jež pocházela z Dolní Sukolomi u Uničova.⁴ V následujících letech se rodina patrně přestěhovala do Bruntálu (ostatně v tomto městě měla domovské právo), neboť Herbert zde chodil do místní obecné školy (*Volksschule*).⁵ Na přelomu léta a podzimu 1919 Weineltovi odešli do nedalekých Nových Karlovic, nepochybně v souvislosti se zaměstnáním otce Aloise – od té doby totiž bydleli na tamější Hlavní třídě (*Hauptstraße*) 2 v domě, který patřil majiteli místního dřevařského závodu Hugu Böhmovi, v němž Herbertův otec pracoval.⁶ Herbert Weinelt v Nových Karlovicích dokončil obecnou školu a od školního roku 1921/1922 navštěvoval německé státní reálné gymnázium v Bruntále, na němž maturoval 17. června 1929.⁷ Od zimního semestru akademického roku 1929/1930 studoval na Filozofické fakultě Německé univerzity v Praze. Dochovaný Weineltův výkaz přednášek a seminářů prokazuje, že jeho univerzitní studium bylo zaměřeno na jazykovědu, navštěvoval však rovněž přednášky a semináře z filozofie, psychologie a pedagogiky.⁸ Zznamenejme také, že v letech 1932–1933 pobíral stipendium jako knihovnik univerzitního anglického semináře.⁹

Již během gymnaziálních let se začal angažovat v německých národoveckých a nacionalistických organizacích. V roce 1924 se stal členem Sudetoněmeckého wandervogelu (*Sudetendeutscher Wandervogel*), národoveckého (ovšem v zásadě apolitického) mládežnického sdružení organizujícího výpravy do přírody a propagujícího zdravý životní styl (viz obecně např. *Kasper 2007*, 67–98; *Burian 2012*, 176–185; *Kasper – Kasperová 2016*, 48–80). V roce 1928 vstoupil do Svazu nacionálně socialistické mládeže (*Nationalsozialistischer Jugendverband*; viz obecně např. *Burian 2012*, 131–139), mládežnické organizace kooperující s programově protičeskoslovenskou Německou nacionálně socialistickou dělnickou stranou

4 ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, matrika narozených Jeseník (1909–1917), sign. Je III 56, inv. č. 13017, str. 54. Matriční záznamy jsou dostupné z: Digitální archiv ZA v Opavě (archives.cz). Srv. *Minařík 2019*, 7 s nepřesným místem narození matky (Dolní Sukolom tehdy nebyla součástí Uničova) a neprokazatelným místem zaměstnání otce. S původním tvarem křestního jména Heribert je Weinelt uváděn do počátku 30. let 20. století, poté se objevuje také s kratší verzí Herbert (zřejmě poprvé viz kopie dopisu děkana Filozofické fakulty Německé univerzity v Praze Zemskému úřadu v Praze, 30. ledna 1932; Archiv UK, fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze, karton 60, inv. č. 78), kterou on sám používal patrně od roku 1934 (srv. *Minařík 2019*, 7, pozn. 38). V tomto textu je používán výhradně kratší tvar Herbert.

5 K domovskému právu rodiny v Bruntále viz sčítací operát z roku 1921: SOKA Bruntál, fond Okresní úřad Bruntál, karton 482, inv. č. 804, Nové Karlovice, Hauptstraße, dům čp. 2. Údaje ze sčítacích operátů jsou dostupné z: Digitální archiv ZA v Opavě (archives.cz). K návštěvě obecné školy v Bruntále viz Curriculum vitae (H. Weinelt), 29. října 1934; Archiv UK, fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze, karton 88, inv. č. 1011, složka H. Weinelt.

6 Viz sčítací operát z roku 1921: SOKA Bruntál, fond Okresní úřad Bruntál, karton 482, inv. č. 804, Nové Karlovice, Hauptstraße, dům čp. 2 (Alois Weinelt se přestěhoval již 25. července 1919, jeho žena Amalia a syn Herbert jej následovali teprve 25. října 1919). Viz *Minařík 2019*, 8 s nepřesnou informací o přestěhování.

7 K počátku Weineltova studia na gymnáziu ve školním roce 1921/1922 viz *Bräunl 1922*, 9. Viz též Curriculum vitae (H. Weinelt), 29. října 1934; Archiv UK, fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze, karton 88, inv. č. 1011, složka H. Weinelt. Srv. *Minařík 2019*, 8 s nepřesným počátkem gymnaziálního studia ve školním roce 1920/1921. K přesnému datu maturitní zkoušky viz např. přehled absolvovaných univerzitních přednášek a seminářů H. Weinelta, 1934; Archiv UK, fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze, karton 88, inv. č. 1011, složka H. Weinelt.

8 Archiv UK, fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze, karton 88, inv. č. 1011, složka H. Weinelt.

9 Viz korespondenci uloženou v Archivu UK, fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze, karton 60, inv. č. 768.

(*Deutsche national-sozialistische Arbeiterpartei*). Proto nepřekvapí, že v říjnu 1929, hned v počátcích univerzitního studia v Praze, se stal členem této strany. Zapojoval se rovněž do nacionalistických student-ských univerzitních organizací, v nichž nezůstal pouze pasivním členem. Postupně zastával několik funkcí v Nacionálně socialistickém německém studentském svazu (*Nationalsozialistischer Deutscher Studentenbund*), do něhož vstoupil 1. října 1929, tj. rovněž na počátku univerzitního studia, a v zastřešujícím Německém studentstvu (*Deutsche Studentenschaft*; viz obecně např. *Jaworski 2004*, 88–96). Rejstřík Weineltových aktivit byl ovšem ještě širší – od 1. ledna 1930 byl členem Německého kulturního svazu (*Deutscher Kulturverband*), později vstoupil také do Svazu Němců (*Bund der Deutschen*; viz obecně např. *Balcarová 2013*, 176–229), organizací, které si programově kladly především národně kulturní cíle.¹⁰

Weineltovy aktivity v nacionalistických sdruženích vyústily v nepříjemné komplikace, jež poznamenaly závěr jeho studia. V souvislosti se sérií zásahů československých orgánů proti dvěma německým negativistickým politickým stranám (Německé nacionálně socialistické dělnické straně a Německé národní straně/*Deutsche Volkspartei*) a přidruženým, resp. sympatizujícím organizacím v letech 1932–1933 se o něj opakovaně zajímaly bezpečnostní složky státu. Již tzv. proces proti *Volkssportu*, sdružení svázaného bezprostředně s Německou nacionálně socialistickou dělnickou stranou, jehož hlavní přelíčení proběhlo v srpnu a září 1932 (viz obecně *Burian 2012*, 164–167), se přímo týkal mj. jeho blízkého kamaráda ze studií a spolubydliče v Praze (!) Friedricha Paliegeho; u Weinelta prý byla tehdy dokonce opakovaně provedena domovní prohlídka (*Pfützner 1943*, 371; srv. *Minařík 2019*, 14), jež ale zřejmě mířila především na jeho kolegu.¹¹ Rok poté však došlo také na Weinelta. V září 1933 byl vzat do vazby, neboť mu bylo kladeno za vinu zapojení do ilegálního sdružení militantního charakteru *Graublauer Korps*, jež mělo prokazatelné kontakty do ciziny, a proto v zimním semestru akademického roku 1933/1934 musel přerušit své studium (srv. *Weiser 1943*, 34). Po jedenácti týdnech byl sice propuštěn, ale soudnímu přelíčení se nevyhnul. Dne 30. dubna 1934 mu krajský soud v Olomouci uložil trest šesti týdnů vězení s podmíněčným dvouletým odkladem (a pokutu 200 korun) za protistátní činnost podle zákona na ochranu republiky. Dodejme, že z osmnácti obžalovaných, z nichž většinu tvořili nezletilí, byli k nepodmíněným trestům odsouzeni pouze tři (včetně Weinelta), ostatní byli osvobozeni (k uděleným trestům nejpřesněji *Anonymus 1934e*; srv. *týž 1934f*; *š. 1934*; viz též *Minařík 2019*, 14–15).¹²

10 Přesná data Weineltových členství v organizacích jsou uvedena podle Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!), a Personalfragebogen (pro Úřad říšského protektora), 26. srpna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karta 538. Ne všechny údaje, jež uvedl Weinelt, byly korektní. V případě Sude-toněmeckého wandervogelu není jasné, zda Weinelt zůstal v jeho řadách. V citovaných dotaznicích totiž uvedl, že v letech 1924–1933 byl členem Národního wandervogelu („*Völkischer Wandervogel von 1924 bis 1933*“, resp. „*Seit 1924 im Völkischen Wandervogel*“), z toho v letech 1932–1933 dokonce ve funkci svazového vůdce („*Bundesführer*“); nelze tudíž vyloučit, že patřil k odštěpenecké skupině soustředěné kolem Heinze Ruthy (později až do své předčasné smrti jednoho z čelných představitelů politicky sjednoceného sudetoněmeckví), která v roce 1926 přešla pod Svaz sudetoněmeckých skautů (*Verband sudetendeutscher Pfadfinder*; viz obecně např. *Kasper 2007*, 84; *Kasper – Kasperová 2016*, 58; *Cornwall 2020*, 174–178, 188–189). U Svazu nacionálně socialistické mládeže Weinelt uvedl, že byl jeho členem do roku 1933, ovšem organizace byla rozpuštěna československými orgány již v roce 1932. Dodejme také, že Svaz Němců byl oficiálně konstituován v polovině roku 1934 a v jeho rámci došlo ke spojení několika regionálních sdružení, jež byla do té doby samostatná. S odstupem let Weinelt uváděl leden 1932 jako datum vstupu není proto zcela přesný; zprvu byl nepochybně členem některého z původních regionálních sdružení.

11 Později Weinelt tvrdil: „*Im großen Volkssportprozeß nach § 2, 17 des tschech. Staatsschutzgesetzes 1 Jahr stark-brieflich verfolgt.*“ Viz Personalfragebogen (pro Úřad říšského protektora), 26. srpna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karta 538.

12 Již 11. dubna 1934 referovala o chystaném procesu na první straně *Moravská orlice* (*Anonymus 1934a*). Zprávy zveřejněné den po soudním procesu např. v *Lidových novinách* (*Anonymus 1934e*) či *Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren* (*Anonymus 1934f*) byly s výjimkou úvodních vět a pasáže o rozsudku totožné (!), tj. zřejmě byly převzaty z oficiální tiskové zprávy. Noviny *Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren* se přitom o týden dříve snažily obviněné obhajovat (*Anonymus 1934d*; první zprávy o chystaném procesu zveřejnily již v předchozích dnech: viz *Anonymus 1934b*; *týž 1934c*). Z olomouckých novin referoval o procesu např. *Pozor*, ovšem s výrazně nepřesnými informacemi o udělených trestech (*š. 1934*). Organizace *Graublauer Korps* údajně působila

V úspěšném ukončení studia na Německé univerzitě v Praze mu to nezabránilo. Završil jej 15. prosince 1934.

Od 1. ledna 1935 se stal zaměstnancem Německé společnosti věd a umění pro Československou republiku (*Deutsche Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die Tschechoslowakische Republik*), kde zprvu pracoval jako vědecká pomocná síla (*wissenschaftlicher Hilfsarbeiter*), od 1. září 1935 pak jako vědecký asistent (*wissenschaftlicher Assistent*).¹³ Zároveň ovšem působil jako asistent také na Německé univerzitě v Praze v tamějším Seminári pro německou filologii (*Seminar für deutsche Philologie; Weiser 1943, 34*), zřejmě s cílem neztratit kontakt s akademickým prostředím a případně využít vhodnou příležitost pro profesní kariéru s trvalým zajištěním existence, pokud by se naskytla. Ostatně záhy po začátku svého univerzitního studia se do Prahy přestěhoval – zprvu (od 1. ledna 1930) zde bydlel v tehdejší Vodní ulici 12/II v Praze II, od 1. října 1936 pak v Holandské třídě 5 v Praze XIII a tuto adresu uváděl jako své oficiální bydliště také v době, kdy působil na univerzitě v pruském Královci.¹⁴ Dne 8. srpna 1936 uzavřel sňatek s Hildegardou Straussovou, rodačkou z Bruntálu (*7. února 1912),¹⁵ jež byla v té době jeho společnicí již několik let – mj. s ním dva roky předtím stála před soudem v Olomouci jako jedna z obžalovaných, ovšem obvinění byla zproštěna (srv. např. *Anonymus 1934e*).

Lze-li důvěřovat pozdějšímu tvrzení uvedenému v jednom z Weineltových nekrologů, vazba v roce 1933 pro něj paradoxně představovala zlom v jeho odborných plánech. Údajně právě tehdy se totiž rozhodl věnovat se výzkumu (středověkých) fortifikací (*Pfitzner 1943, 372*). Faktem zůstává, že jeho první práce, které se týkají tohoto tématu, začaly vycházet v letech 1934–1935. Po ukončení univerzitního studia začal také postupně budovat svoji *vlivovou síť* a vlastní kariéru. Třebaže oficiálně byl zaměstnán v Praze, v centru jeho odborného zájmu zůstaly Morava a Slezsko, kromě toho se ale zabýval také Slovenskem. Jakkoliv jeho aktivity lze prozatím (?) zachytit jen útržkovitě (pomineme-li samozřejmě jeho publikované práce), lze zaznamenat, že na počátku července 1936 se zúčastnil Týdne německých vysokých škol (*Hochschulwoche*) v Uničově, kde mj. proslovil přednášku *Neue Forschungs- und Grabungsergebnisse zur mährisch-schlesischen Burgenkunde* a ujal se vedení exkurze na hrad Sovinec.¹⁶

pod záštitou Svazu sudetoněmeckých skautů (viz např. *Anonymus 1934a*), což podporuje úvahu, že Weinelt byl jeho členem (viz výše). Podle pozdějšího Weineltova tvrzení v dotazníku sestaveném pro Úřad říšského protektora se na ilegální činnosti podílel vědomě již od roku 1931: „1931 mit Führung u. Gründung eines illegalen nat. soz. Schülerbundes beauftragt“ [viz Personalfragebogen (pro Úřad říšského protektora), 26. srpna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538].

- 13 Údaje o zaměstnání jsou uvedeny podle Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.
- 14 K Weineltovým pražským bydlištím viz Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538. K bydlišti v Praze v době působení na univerzitě v Královci viz kopie dopisu H. Weinelta F. Krausovi, 18. května 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt („*Ich würde gerne nach Prag zurückkehren, wo ich in guten und schlechten Zeiten durch ganze 10 Jahre war und wo sich noch heute meine Wohnung befindet.*“).
- 15 ZAO, fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, matrika narozených Jeseník (1909–1917), sign. Je III 56, inv. č. 13017, str. 54 (jako místo sňatku je uvedena Karlova Studánka). K Hildegardě Straussově viz tamtéž, matrika narozených Bruntál (1909–1914), sign. Br I 63, inv. č. 13109, fol. 174 (k přesnému znění křestního jména viz matriční záznam: „*Hilda, i. e. Hildegardis*“).
- 16 Přednáška neproběhla v rámci výročního zasedání Německé společnosti pro pravěk a ranou dobu dějinnou v Československu (*Deutsche Gesellschaft für Vor- und Frühgeschichte in der Tschechoslowakei*) dne 4. července 1936, jak nesprávně uvedl Jiří Minařík (2019, 27; srv. ovšem zdroj této informace: *Anonymus 1936a*), ale již o dva dny dříve jako součást programu celého setkání; ostatně v době, kdy se odehrávalo výroční zasedání německé prehistorické Společnosti, vedl Weinelt exkurzi na hrad Sovinec (viz oficiální program Týdne německých vysokých škol např. v SOKA Olomouc, fond Archiv města Uničova, knihy, Gemeinde-Gedenkbuch, mezi str. 246 a 247). Weinelt členem německé prehistorické Společnosti nebyl (viz Mitgliederbuch; MÚA AV ČR, fond Sudetendeutsche Anstalt für Landes- und Volksforschung, karton 69, inv. č. 2332) a nefiguruje ani na podpisovém archu účastníků uničovského výročního zasedání tohoto spolku (tamtéž, inv. č. 2333). K prosloveným přednáškám na sjezdu německé prehistorické Společnosti dne 4. července 1936 viz též *Runge 1936, 119–120*; k průběhu uničovského Týdne německých vysokých škol (včetně Weineltových aktivit) viz *Anonymus 1936b; týž 1936c*.

Nechyběl ani na obdobné akci v následujícím roce, která se konala v červnu 1937 v České Lípě. Zastupoval na ní časopis *Deutsch-mährisch-schlesische Heimat* a brněnský Spolek „Německomoravská domovina“ (*Verein „Deutschmährische Heimat“*), který jej od roku 1915 vydával (*Anonymus 1937*). Byl ostatně tehdy jedním ze tří redaktorů tohoto periodika.¹⁷ V roce 1938 se měl Týden německých vysokých škol konat v Bruntále a Weinelt měl při něm hrát aktivní roli; ovšem nakonec se tehdy neuskutečnil (viz *Minařík 2019*, 28 s odkazy na zdroje informací). Jeho odborné aktivity se přitom prolínaly s veřejnou angažovaností pod praporem sjednocujícího sudetoněmeckví. Od roku 1937 byl členem (a také vedoucím bruntálské služebny) nově konstituované Dobrovolné ochranné služby (*Freiwilliger Schutzdienst*), oficiálně samostatného sportovního sdružení, ve skutečnosti však paramilitární organizace úzce spolupracující se Sudetoněmeckou stranou (*Sudetendeutsche Partei*; viz obecně *Burian 2012*, 328–354).¹⁸

* * *

Připojení pohraničí českých zemí k Německé říši v důsledku mnichovské dohody na podzim 1938 znamenalo pro Weinelta nový impulz. Podstatná část území, jež byla předmětem jeho profesního zájmu, se stala součástí Německé říše a Weinelt se 7. října 1938 stal oficiálně říšskoněmeckým občanem. Nové poměry neváhal využít. K 1. listopadu 1938 se stal členem NSDAP (s členským číslem 6743745) a nebylo to rozhodně vše. K 1. lednu 1939 vstoupil do Svazu německého východu (*Bund Deutscher Osten*); dne 1. října 1939 se stal členem SS a dobročinné Nacionálně socialistické péče o blaho lidu (*Nationalsozialistische Volkswohlfahrt*), spojené s NSDAP. A k 1. lednu 1940 se stal členem Německého červeného kříže (*Deutsches Rotes Kreuz*), tehdy již výrazně personálně propojeného s SS.¹⁹ Vnitřní souznění nejen Herberta Weinelta, ale také jeho ženy s idejemi nacionálního socialismu, *novodobého pohanství*, přesvědčivě ilustruje mj. jejich vystoupení z římskokatolické církve, jež bylo v tomto prostředí poměrně typické. Došlo k němu 11. července 1939.²⁰

Již na podzim 1938 sprádal Weinelt dalekosáhlé odborné plány. Jedním z důsledků připojení československého pohraničí k Německé říši byla důkladná revize existujících spolků a jejich aktivit, včetně vydavatelských počínů. Dne 14. října 1938 byl pro nově získané oblasti ustaven komisař pro zastavení činnosti organizací v sudetoněmeckém území (*Stillhaltekommissar für Organisationen im sudetendeutschen Gebiet*), který mj. okamžitě zastavil činnost takřka všech spolků. Jejich aktivity mohly být obnoveny teprve po jeho výslovném schválení. Cílem bylo mj. odstranit překrývání činnosti jednotlivých organizací a aktivity důsledně centralizovat. Nepochybně v této souvislosti psal Weinelt 5. listopadu 1938 do Opavy Werneru Kudlichovi, nově jmenovanému komisařskému správci tamějšího muzea, a sděloval mu plány, jež se týkaly vytvoření nového časopisu, který by spojil dosud roztrášená badatelská odvětví pod praporem jednotné *Volksforschung*. Nešlo o zcela novou myšlenku, neboť v tomto duchu Kudlich a Weinelt patrně diskutovali již dříve.²¹ Tentokrátě však šlo o konkrétní, byť zatím důvěrnou (a vcelku velkorysou) nabídku – Weinelt navrhoval, aby tento časopis vedli ve vzájemné spolupráci; ti-

17 Jako jeden ze tří redaktorů časopisu *Deutsch-mährisch-schlesische Heimat* je Weinelt poprvé uveden v záhlaví svazku 5–6 ročníku 1937, zřejmě v souvislosti s jeho reorganizací (viz *Anonymus 1937*).

18 K Weineltovu členství viz Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

19 Přesná data vstupu do organizací jsou uvedena podle Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

20 Přesné datum vystoupení z římskokatolické církve je doloženo pouze u Hildegardy Weineltové, lze ale předpokládat, že manželé tento krok učinili společně. Herbert Weinelt: viz ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, matrika narozených Jeseník (1909–1917), sign. Je III 56, inv. č. 13017, str. 54 („*ist lt. Mitteilung des Magistrates der Hauptstadt Prag v. 14. 7. 1939 aus der röm. kath. Kirche ausgetreten*“). Hildegarda Weineltová: viz tamtéž, matrika narozených Bruntál (1909–1914), sign. Br I 63, inv. č. 13109, fol. 174 („*Aus der r. k. Kirche ausgetreten laut Zuschrift des Magistrates der Hauptstadt Prag vom 14. 7. 1939, Zl. IV H 3/12404. Tag des Austrittes 11. 7. 1939.*“). Nadále se označovali již jen jako *gottgläubig* [viz Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538].

21 Viz kopie dopisu H. Kudlichovi H. Weineltovi, 18. listopadu 1938; ZAO, fond Říšské župní muzeum Opava, karton 2, inv. č. 91 [„*Zu Ihrem Vorschlag jetzt eine neue Zeitschrift in dem von mir seinerzeit vorgeschlagenen Rahmen (...)*“].

tulárním šéfredaktorem měl být Kudlich, ovšem faktickou redaktorskou práci měl vykonávat Weinelt, přičemž časopis měl být vydáván pod záštitou opavského muzea. Weineltovy ambice nebyly malé, neboť zároveň důvěrně sděloval: „*Auf jeden Fall wäre ich sehr gerne am Aufbau der Zeitschrift beteiligt. In Prag bin ich nicht mehr lang, es ist nicht ausgeschlossen, dass ich später die Leitung einer der massgeblichsten Forschungsstellen erhalte. Dann liesse sich sehr viel für unser Schlesien tun.*“²² Kudlich však nabídku odmítl a odkázal Weinelta na nového ředitele opavského archivu,²³ ovšem ani s ním zřejmě k dohodě nedošlo. Weinelt se ale své myšlenky nevzdal, třebaže v Opavě nenašel pochopení. Nakonec jako náhrada za zrušené časopisy *Deutsch-mährisch-schlesische Heimat* (připomeňme, že Weinelt byl jedním ze tří redaktorů) a *Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde* byl na počátku roku 1939 uveden v život časopis *Deutsche Volksforschung in Böhmen und Mähren*, jehož redaktorem se stal. Redigoval jej až do své předčasné smrti, jakkoliv vydávání časopisu procházelo organizačními proměnami (viz *Minařík 2019*, 22–25).

3. Mezi univerzitou v Královci a Archeologickým ústavem v Praze

Dne 11. května 1939, necelé dva měsíce po destrukci pomnichovského Česko-Slovenska a vzniku Protektorátu Čechy a Morava, Herbert Weinelt absolvoval na Německé univerzitě v Praze úspěšně habilitační kolokvium (*Wieser 1943*, 35),²⁴ 17. července 1939 mu protektorátní ministerstvo školství a národní osvěty udělilo *venia docendi* pro starší německý jazyk a literaturu, ovšem jmenování docentem na některou ze zdejších univerzitních stolic se nedočkal. Zákulisní jednání a jednotlivé tahy aktérů na pomyslné šachovnici, jež se odehrávaly v následujících týdnech, zůstávají nejasné. Vzhledem k datu Weineltovy habilitace je vhodné zaznamenat, že k 1. září 1939 přešla pražská univerzita do říšské správy, tj. jmenování docentů a profesorů bylo od této doby vyhrazeno říšskému ministerstvu vědy, výchovy a vzdělávání v Berlíně. Přitom právě v létě 1939 probíhala klíčová jednání o obsazení uprázdněného Pravěkého semináře (*Vorgeschichtliches Seminar*), kam byl nakonec v září 1939 jmenován Lothar Zotz. Názory na tento krok ovšem prošly rychlým vývojem. Ještě na počátku července 1939 se totiž s Zotzem počítalo pro univerzitu v Praze, avšak poté nastala změna a 14. srpna 1939 byl jmenován docentem na univerzitu ve Vratislavi. Záhy poté přišla další změna a 9. září 1939 byl Zotz povolán do Prahy (souhrnně s odkazy na prameny *Hlava 2020*, 307–308).

Není jasné, zda již tehdy, v létě 1939, mohl Weinelt při realizaci svých záměrů počítat s podporou Výzkumné a učené společnosti „Dědictví předků“ (*Forschungs- und Lehrgemeinschaft „Das Ahnenerbe“*), „badatelské“ organizace SS; jejím členem se stal totiž teprve na podzim 1939.²⁵ Z podnětu jejího jednatele Wolframa Sieverse proběhlo v lednu 1940 v Praze jednání mezi Zotzem a Weineltem, jehož námětem patrně bylo právě Weineltovo profesní uplatnění (*Blažek 2003*, 588 – pozn. 50). Weinelt později tehdejší poměry v Praze komentoval v jednom z dopisů těmito slovy: „*Mein ursprünglicher Plan, mich mit mittelalt. Archeol. in Prag zu habilitieren, scheiterte, da es an der Dt. Karls-Universität kein solches Fach gab.*“²⁶ Nakonec jej říšské ministerstvo vědy, výchovy a vzdělávání v únoru 1940 jmenovalo docentem jako zastupujícího vedoucího stolice německé etnografie (*Lehrstuhl für deutsche Volksforschung*) univerzity v pruském Královci, ovšem s písemným příslibem, že bude ještě v průběhu roku

22 Dopis H. Weinelta H. Kudlichovi, 5. listopadu 1938; ZAO, fond Říšské župní muzeum Opava, karton 2, inv. č. 91.

23 Kopie dopisu H. Kudlicha H. Weineltovi, 18. listopadu 1938; ZAO, fond Říšské župní muzeum Opava, karton 2, inv. č. 91.

24 Verhandlungsschrift der Sitzung des Fakultätausschusses der Philosophischen Fakultät der Deutschen Universität in Prag, 11. května 1939; Archiv UK, fond Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze, karton 72, inv. č. 891.

25 V říjnu 1941 v jednom z dopisů sděloval, že je „*komm. Abteilungsleiter der Lehr- und Forschungsgemeinschaft „Das Ahnenerbe“*“ (viz dopis H. Weinelta K. H. Frankovi, 11. října 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538).

26 Kopie dopisu H. Weinelta H. Reinholdovi, 27. března 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

1940 ustaven řádným profesorem.²⁷ Weinelt však záhy zjistil, že příslib zůstane v nejbližší době neaplněn, a tak se již během května (!) 1940, po třech měsících v Královci, rozhodl usilovat o návrat do Prahy. Svému příteli Rudolfu Schreiberovi psal tehdy do Prahy: „*Ich weiß nicht, ob Du etwas von meiner recht verzwickten Angelegenheit erfahren hast, die mich dazu brachte, daß ich wieder nach Prag zurückwollte, wogegen sich aber ... Herr Prof. SCHWARZ aus Gründen gestellt hat, die man nicht unter sachliche einzuordnen pflegt. Davon vielleicht einmal mündlich. Aber ich muß heute eingestehen, daß Du in der Beurteilung mancher Professoren mehr recht hattest, als ich glaubte.*“²⁸ A několik dnů poté, po Schreiberově reakci,²⁹ dodával: „*Meine Angelegenheiten stehen leider weit schlechter, als Du ahnen kannst und als ich selbst bislang glaubte, obwohl ich eindeutig im Recht bin und dafür auch meine schriftlichen Unterlagen habe. Halte das ganze bitte vertraulich! Es habe sich SEHR vermögende Leute in Prag für mich eingesetzt und da ist das Ministerium sehr böse auf mich geworden.*“³⁰ V polovině roku 1940 však tyto rodící se záměry přerušilo Weineltovo odvedení do *wehrmachtu*.

Právě Schreiber byl nepochybně hlavním Weineltovým přímluvcem v Praze. V létě 1940 absolvoval rozhovor v Úřadu říšského protektora, patrně s Hansem Reinholdem, a vzápětí o něm informoval Weinelta.³¹ Námětem debaty bylo nepochybně Weineltovo potenciální uplatnění v protektorátní archeologii, jakkoliv o jejím přesném obsahu se lze jen dohadovat. Ostatně právě tehdy probíhaly diskuse o obsazení míst ústředních prehistorických pracovišť v Praze a Brně, jež koordinoval právě Reinhold (*Hlava 2020*, 317–320). Ovšem Weineltovy požadavky, jež byly spojeny s návratem do českých zemí, nebyly zrovna malé. V reakci na Schreiberovu rozmluvu (patrně) s Reinholdem totiž svému příteli sděloval: „*Ich würde allerdings nur eine leitende Stelle in Prag oder Brünn nehmen, die mir genug Zeit zu wissenschaftlicher Arbeit läßt. Etwas anderes kommt nicht in Frage.*“³²

Na podzim 1940 byl Weinelt konfrontován s jinou možností. Říšské ministerstvo vědy, výchovy a vzdělávání se jej totiž zeptalo, zda by byl ochoten převzít stolicí germanistiky na univerzitě v Bratislavě.³³ A nedlouho poté, na počátku února 1941, Schreiber sděloval Weineltovi novou možnost, jež se naskytla: získat místo ve středověkém oddělení v Archeologickém ústavu v Praze. Když po výrazném personálním posílení v průběhu roku 1939 jeho ředitel Jaroslav Böhm vytvořil novou organizační strukturu instituce, počítal v ní se dvěma odbornými odděleními: pravěkým a historickým. V historickém oddělení měli z odborných zaměstnanců působit Ivan Borkovský a Václav Mencl. Ten ovšem již v březnu 1940 odešel na ministerstvo školství a národní osvěty, čímž bylo historické oddělení fakticky destruováno hned v zárodku (*Hlava 2019*, 422–425, obr. 4). Idea ovšem zjevně přetrvala. Weinelt nyní obratem

27 Viz dopis H. Weinelta K. H. Frankovi, 11. října 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 („*Ich bin nur gegangen, weil ich schriftlich die Zusage erhielt, noch 1940 zum ordentl. Professor ernannt zu werden. Das Ministerium hat die Zusage nicht gehalten*“; podtrženo v originále).

28 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 23. května 1940; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt (zvýrazněno v originále). O Ernstu Schwarzovi se Herbert Weinelt zmínil v negativním smyslu, ovšem na pražské univerzitě ve 30. letech 20. století náležel k jeho odborným mentorům.

29 Kopie dopisu R. Schreiberova H. Weineltovi, 25. května 1940; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

30 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 28. května 1940; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt (zvýrazněno v originále).

31 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 16. srpna 1940; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt („*Ich danke dir auch für Deine Vorsprache beim Museumsman am Czernin.*“).

32 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 16. srpna 1940; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

33 Dopisy H. Weinelta R. Schreiberovi, 11. prosince 1940 [„(...) also, man hat bei mir angefragt, ob ich eine Berufung auf ein Ordinariat annehmen wolle, auf eines, das gut mir passen würde. Per Eilfern schreiben sogar. Aber nun rührt sich nichts.“] a 13. února 1941 („*Von meiner Frau weißt Du wohl, dass im Nov. ein Eilbrief des Ministeriums an mich kam mit der dringenden Anfrage, ob ich grundsätzlich bereit bin, einen Ruf nach Pressburg, Ordinariat f. Germanistik, anzunehmen. Infolge alter Anschrift erhielt ich den Brief sehr verspätet. Es hiess darin, dass ich dem Minister vom Auswärt. Amt genannt worden sei.*“); AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

sděloval dychtivě Schreiberovi: „*Und nun zur Prager Sache, die mir nicht unsympathisch ist; dass ich es sachlich schaffen würde, zweifle ich nicht. (...) Ich nehme an, dass die Stelle ziemlich selbständig ist, also eine regelrechte Abteilung. Viel kommt auf den Chef des Ladens an, der aber ein Tscheche sein wird und daher nicht zu sagen haben dürfte. Wie steht es mit den Ferien? Wie im Schuldienst? Und dann natürlich nicht zuletzt der Gehalt. Ich rechne damit, dass Assistenten udgl. nicht fehlen. Du wirst vielleicht finden, ich verlange gleich etwas viel, aber ich will eben nicht hineinfallen.*“ A dodával: „*Das wichtigste aber wäre, dass meine Stellung recht unabhängig ist. Beteiligung an der Schriftleitung der Zeitschrift der Institute wäre doch selbstverständlich.*“ Nevzdal se ovšem ani případného působení na pražské univerzitě a uvažoval, zda se mu podaří převést svoji docenturu z Královce do Prahy: „*Trotz Schwarz würde ich doch wohl eine Venia an der Univ. bekommen, es wäre also im grossen ganzen alles nach meinem Wunsch.*“³⁴ Bylo to shodou okolností v době, kdy měl za sebou dva významné životní milníky. Od 22. října 1940 byl totiž po vojenském výcviku nasazen ve Francii v prostoru Bretagne na pobřeží Atlantského oceánu. A 17. prosince 1940 přišla v Bruntále na svět dcera Waltraud Erika.³⁵

Nepochybně po dohodě se Schreiberem se Weinelt v závěru března 1941 obrátil na Hanse Reinholda z Úřadu říšského protektora, do jehož kompetence spadala archeologie. S odkazem na informaci o zřízení místa pro středověkou archeologii v Archeologickém ústavu (aniž by ovšem prozradil její zdroj) se mu představil a vyjádřil zájem o tuto pozici.³⁶ Jenže Weineltův dopis přišel do nevhodné doby, neboť na jaře 1941 byl Reinhold z Prahy přeložen do říšského ministerstva vědy, výchovy a vzdělávání v Berlíně, odkud před dvěma lety do české metropole přišel.

Schreiber byl pro Weinelta nyní naprosto nepostradatelný. Na konci dubna 1941 jej Weinelt žádal, aby mu při jeho dovolené v Praze domluvil schůzku s osobami, které jsou pro *jeho záležitost* kompetentní. Je zjevné, že se v pražském zákulisí neorientoval, neboť nikoho nejmenoval.³⁷ Ovšem do plánu přišel zásah z vyšších míst – dne 4. května 1941 Weinelt do Prahy sděloval, že ve *wehrmachtu* bylo vyhlášeno moratorium na udělování dovolených.³⁸ Z plánovaných diskusí o jeho budoucím uplatnění v Praze tudíž prozatím sešlo. Schreiber se přitom v předstihu snažil pro Weinelta připravit půdu, a tak na počátku května 1941 jednal s Franzem Krausem, klíčovým německým úředníkem v protektorátním ministerstvu školství a národní osvěty („*der Deine Sache nach Reinholds Abgang allein weiterführt*“). Ostatně toto ministerstvo bylo zřizovatelem Archeologického ústavu. Bylo to shodou okolností v době, kdy probíhala finální jednání (nebo již dokonce bylo rozhodnuto?!) o příchodu Camilly Streitové do Archeologického ústavu. V něm se však počítalo se dvěma pracovními místy pro německé prehistoriky a situace s druhým z obou míst byla zatím otevřená. Schreiber proto nastínil Krausovi ideu odlišnou od dosavadních úvah: druhé místo v Archeologickém ústavu by obsadil specialista na historickou (tj. středověkou) archeologii. Weinelta o svém rozhovoru s Krausem informoval 10. května 1941, avšak již s vědomím, že Weinelt v nejbližších dnech do Prahy nepřijede, což znamenalo komplikaci („*Ich hoffte, daß Du in persönlicher Rücksprache die Sache der jüngeren Archäologie am besten fördern könntest.*“). V dopise ovšem nadhodil „*noch die weitere, entlastende Möglichkeit: falls der Dekanswechsel eine Uebertragung Deiner Dozentur nach Prag ermöglichen würde, so könnte ganz sicher durch nebenamtlichen Einbau für Burgenkunde am Arch. Inst. Deine Wirkens- und Finanzbasis erweitert und gefertigt werden.*“³⁹

34 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 13. února 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt (k datu Schreiberovy informace viz: „*Deinen Brief v. 2. 2., der auch das bewusste Stellenangebot enthält.*“).

35 Obě data jsou uvedena podle Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

36 Kopie dopisu H. Weinelta H. Reinholdovi, 27. března 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

37 Dopisy H. Weinelta R. Schreiberovi, 29. dubna 1941 („*Aus diesem Grund bitte ich Dich nochmals, zu klären, bei wem ich alles vorzusprechen habe.*“) a 30. dubna 1941 („*die Vorsprachen bei der oder den Personen, die die Entscheidung treffen*“); AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

38 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 4. května 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

Ohledně univerzity v Praze a své docentury se ale Weinelt obával komplikací ze strany říšského ministerstva vědy, výchovy a vzdělávání. Prioritou se proto pro něj nyní stal Archeologický ústav. Variantu s hlavním zaměstnáním na univerzitě v Praze, kterou mu nastínil Schreiber, však neodmítl. Navíc ve hře stále zůstávala univerzita v Bratislavě, neboť ani tuto možnost Weinelt prozatím nezavrhl.⁴⁰

Dne 18. května 1941 se Weinelt obrátil dopisem přímo na Krause.⁴¹ Poté, zřejmě někdy na počátku léta 1941, diskutoval během dovolené přímo v Praze nejen s ním, ale také s Wolfem von Bothem, který v Úřadu říšského protektora převzal po Hansi Reinholdovi jeho kompetence.⁴² V červenci 1941, zřejmě v návaznosti na tyto debaty, posílal Krausovi jakési podklady o sobě.⁴³ Avšak Kraus si poté s odpovědí dával na čas⁴⁴ a Weinelt na ni nakonec zřejmě čekal marně. Nebyla to jediná komplikace. O Weineltových aktivitách v Praze se zřejmě tehdy, na přelomu jara a léta 1941, dozvěděl Lothar Zotz. Ten byl totiž od března 1941 pověřen na půl roku Úřadem říšského protektora dohledem nad děním v protektorátní archeologii a z titulu této funkce, jež ovšem z hlediska skutečných kompetencí byla jen pofidérním titulem bez obsahu (srv. *Hlava 2018*, 11–12; *tůž 2023a*, 76), se cítil dotčen tím, že jej Weinelt o svých záměrech neinformoval. Schreiber na to zřejmě Weinelta upozornil a Weinelt včas zažehnal potenciální roztržku. Patrně na Schreiberův popud v červenci 1941 telefonoval do Prahy Zotzovi a seznámil ho se svými plány – a Zotz mu vyjádřil podporu.⁴⁵

Na počátku srpna 1941 byla do Archeologického ústavu dosazena Camilla Streitová. Sám Lothar Zotz, který se kdysi o její příchod do Prahy zasazoval, se o tomto rozhodnutí, jež padlo v Úřadu říšského protektora, dozvěděl údajně náhodou, a to teprve na začátku července 1941 (*Hlava 2018*, 12). A Schreiber s Weineltem se o něm zřejmě dozvěděli teprve dodatečně. Weinelt poté v jednom z dochovaných dopisů svému příteli mj. sděloval: „*Wegen Streit schrieb ich Dir die Wahrheit, doch sage davon nichts Kraus.*“⁴⁶ Obsah jeho výhrad vůči Streitové bohužel neznáme, je ovšem vhodné poznamenat, že Weinelt ji znal z meziválečných let – především z pražského univerzitního prostředí, s nímž byla Streitová spojena až do roku 1938.

Již v únoru 1941 Weinelt zvažoval, zda by se neměl obrátit přímo na Karla Hermanna Franka, státního tajemníka v Úřadu říšského protektora: „*Meine Beziehungen zum Staatssekr. Frank sind wohl so, dass, wenn es um personelle Entscheidung geht, von dort ein Wort für mich fallen würde.*“⁴⁷ Schreiber mu to ovšem prozatím nedoporučil.⁴⁸ Znovu tuto myšlenku nastolil o tři měsíce později v souvislosti

39 Kopie dopisu R. Schreiberovi H. Weineltovi, 10. května 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt. Změna děkana filozofické fakulty, o níž se zmínil Schreiber, mohla být pro Weinelta důležitá: Ernsta Schwarze, který mu zřejmě nebyl nakloněn, totiž nahradil Gustav Becking.

40 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 17. května 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

41 Kopie dopisu H. Weinelta F. Krausovi, 18. května 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

42 Viz dopis H. Weinelta K. H. Frankovi, 11. října 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 („*bei meinem letzten Urlaub konnte ich das ausführlich mit Herrn v. Both und Obersektionsrat Dr. Kraus besprechen*“; z kontextu informací v citovaném dopise vyplývá, že zmíněné diskuse se odehrály před 1. srpnem 1941).

43 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 19. července 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt („*An Dr. Kraus habe ich heute Schriften usw. abgeschickt. Der Fall kann also ablaufen.*“).

44 Viz dopisy H. Weinelta R. Schreiberovi, 20. srpna 1941 („*Von OSR. Kraus bin ich ohne Bescheid und weiss also auch gar nicht, wie die Angelegenheit läuft.*“) a 2. září 1941 („*Von OSR. Kraus bin ich nach wie vor ohne Bescheid.*“); AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

45 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 19. července 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt („*Mit Zotz sprach ich fernmündlich recht lange. Der kleine Zwischenfall war sofort bereinigt, Z., den ich kurz von meinen Absichten unterrichtete, sagte mir seine Unterstützung zu.*“).

46 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 12. října 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt. Předchozí Weineltův dopis Schreiberovi není dochován.

47 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 13. února 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

s úvahami o přenesení své docentury na univerzitu do Prahy: „*Ich befürchte ausserdem, dass man dort [tj. v říšském ministerstvu vědy, výchovy a vzdělávání] Schwierigkeiten bei der Frage der Übertragung der Dozentur machen wird – falls sich nicht jemand wie K. H. Frank einschaltet. Wäre übrigens der Zeitpunkt günstig, mich an K. H. Frank zu wenden oder soll ich damit noch warten?*“⁴⁹ Nakonec na intervenci u Franka došlo na podzim 1941, neboť Weinelt během léta získal pocit, že *jeho záležitost* se nehýbe kupředu. Dne 11. října 1941 mu v dopise podrobně představil své záměry i situaci, v níž se ocitl. Neváhal také upozornit, že podřízení Camille Streitové v rámci Archeologického ústavu pro něj nepřipadá v úvahu. Evidentně měl vůči ní osobní averzi.⁵⁰ Frank sice odmítl přímo intervenovat, avšak byl ochoten Weinelta podpořit. Postoupil proto celou záležitost Wolfu von Bothovi, do jehož kompetence spadala. Ten Weineltovi navrhl osobní schůzku v Úřadu říšského protektora a projednání *jeho případu* ústně.⁵¹ Zároveň byla (zřejmě z Frankova podnětu) požádána o posudek na Weinelta Bezpečnostní služba (*Sicherheitsdienst*), která jej bleskově vypracovala – posudek byl velmi kladný, vůči Weineltovi byla vznesena jediná výtka: „*In charakterlicher Beziehung wird ihm teilweise eine gewisse Überheblichkeit nachgesagt.*“⁵²

Někdy na přelomu října a listopadu 1941 došlo k osobnímu setkání mezi Herbertem Weineltem a Robertem Giesem (nejbližším spolupracovníkem Karla Hermanna Franka), které nepochybně zorganizoval Wolf von Both. Weinelt poté sděloval svému příteli Schreiberovi novinky: „*K. H. Frank will ein eigenes Institut – analog dem vorgeschichtl. der Frau Streit für mich schaffen, es soll eine durchaus selbständ. Angelegenheit sein.*“⁵³ Zhruba měsíc poté, v závěru listopadu 1941, se netrpělivý Weinelt ptal von Botha, zda se *jeho záležitost* posunula kupředu.⁵⁴ Bylo to shodou okolností v době, kdy von Both a Gies o Weineltovi živě diskutovali. Dne 20. listopadu 1941 poskytl Gies von Bothovi vyjádření Bezpečnostní služby o Weineltovi se žádostí o stanovisko. Von Both za týden reagoval návrhem, v němž se postavil za Weineltův příchod do Prahy. Ovšem problémem bylo přesné vymezení jeho pozice v rámci Archeologického ústavu. Rovněž v diskusi mezi Weineltem a Giesem zřejmě přišla na přetřes mj. Camilla Streitová, která od počátku srpna 1941 v Archeologickém ústavu střežila německé zájmy. V Úřadu říšského protektora s ní panovala naprostá spokojenost, zatímco Weineltův vztah k ní byl značně kritický. Von Both proto nastínil řešení, které bylo poněkud hybridní: „*Es ist zweifellos nicht möglich, Weinelt Frl. Streit unterzuordnen. Da Weinelts Forschungen aber weder vom Denkmalamt, noch vom Landesmuseum aus betrieben werden können, bleibt nur der Ausweis, die seit Jahren unbesetzte Frühgeschichtsstelle bei der Anstalt für Vor- und Frühgeschichte (der Stellinhaber Dr. Menzel, ein Tscheche, arbeitet im Schulministerium), im Rahmen der Anstalt selbständig machen und dem Schulministerium direkt zu unterstellen.*“ A dodával: „*Es bliebe dann nur übrig, den Arbeitsbereich der Abteilung für Frühgeschichte auch auf die spätere, geschichtliche Zeit auszudehnen.*“ Navrhl, aby se vyjednávalo s protektorátním ministerstvem školství a národní osvěty o vytvoření samostatného oddělení pro ranou dobu dějinnou (*Abteilung für Frühgeschichte*), které by sice bylo součástí Archeologického ústavu, avšak zároveň by bylo podřízeno přímo ministerstvu. A svým nadřízeným v Úřadu říšského protektora navrhl, aby jej pověřili diskusí

48 Viz dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 28. března 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt („*Du meinst, ich solle mich vorderhand noch nicht an den Staatssek. wenden. Gut.*“).

49 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 17. května 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

50 Dopis H. Weinelta K. H. Frankovi, 11. října 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 („*Ich habe nur gehört, dass inzwischen Frau Dr. Streit als Vorgeschichtlerin mit der stellvertr. Leitung des Instituts beauftragt worden ist. Ich will mich nun natürlich nicht mit einer untergeordneten Stelle begnügen.*“).

51 Kopie dopisu W. von Botha H. Weineltovi, 20. října 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

52 Dopis M. Wolfa R. Giesovi, 23. října 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 (dopis je dochován jen zčásti).

53 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 3. listopadu 1941; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

54 Dopis H. Weinelta W. von Bothovi, 25. listopadu 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

s úředníky ministerstva.⁵⁵ Weineltovi sděloval, aby byl trpělivý, neboť do *jeho záležitosti* je zapojeno více institucí – doporučoval, aby se zeptal za osm týdnů.⁵⁶

Teprve někdy na přelomu let 1941 a 1942 proběhl rozhovor mezi Wolfem von Bothem a Franzem Krausem z protektorátního ministerstva školství a národní osvěty. Vzápětí, s interním odkazem na tuto rozmluvu, byl v Úřadu říšského protektora zformulován oficiální dopis ministerstvu s návrhem v intencích von Bothovy představy – mělo být zřízeno oddělení pro ranou dobu dějinnou (ovšem z hlediska náplně mělo jít o středověké oddělení) podřízené přímo protektorátnímu ministerstvu školství a národní osvěty a do jeho čela měl být instalován Herbert Weinelt. Dopis byl na vědomí zaslán Weineltovi.⁵⁷

Weinelt reagoval neprodleně a k dopisu přiložil oficiální žádost o místo v Archeologickém ústavu spolu s dalšími podklady. Zdálo se, že vše vyhlíží nadějně, neboť Weinelt nesloužil v bojových jednotkách a jeho velitel se dokonce před ním vyjádřil, že „*er meinem Abgang nichts in den Weg legen wird, dass er einzieht, ich sei an anderer Stelle wahrscheinlich nützlicher.*“ Bylo totiž zřejmé, že jeho příchod do Prahy je podmíněn uvolněním z *wehrmachtu*.⁵⁸ Weinelt neopomenul poděkovat von Bothovi, neboť se (správně) domníval, že právě jemu vděčí za posun událostí správným směrem.⁵⁹

Protektorátní ministerstvo školství a národní osvěty s navrženým řešením souhlasilo.⁶⁰ Na počátku února 1942 z Úřadu říšského protektora zaslali ministerstvu veškeré směrodatné materiály poskytnuté Weineltem. Ovšem pak přišla nečekaná rána. Na žádost o Weineltovo uvolnění z *wehrmachtu* totiž přišla rezolutně zamítavá odpověď: „*In Anbetracht der Ersatzlage und der eingetretenen völligen Uk-Sperre für alle Einberufenen erscheint eine Befürwortung der Uk-Stellung des Dr. Weinelt zur Zeit aussichtslos.*“ Změnu stanoviska mohlo přinést pouze odstranění tohoto moratoria.⁶¹

Weinelt v té době již nebyl ve Francii. Tamější pohodový život mu skončil 23. ledna 1942. Několik dnů předtím psal neurčitě Schreiberovi, že „*um den 15., jedenfalls nicht vorher, geht es auf eine sehr weite und lange Reise, sodass mich Post wohl nicht vor dem 15. 2. erreichen wird.*“⁶² V polovině února 1942, po cestě přes Německo, byl již na východě Evropy a od 18. března 1942 byl se svojí jednotkou nasazen v bojích na horním Donci.⁶³ Nemilou zprávu ohledně komplikací s uvolněním z *wehrmachtu* mu z Prahy posílali teprve několik dnů předtím a dodávali, že musí být vyřešen také jeho vztah k univerzitě v Krá-

55 Dopis W. von Botha R. Giesovi (originál a kopie), 27. listopadu 1941 (s poznámkou „*einverstanden*“ z 2. prosince 1941 na originále); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

56 Kopie dopisu W. von Botha H. Weineltovi, 1. prosince 1941; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

57 Koncepty dopisů K. von Burgsdorffa ministerstvu školství a národní osvěty + H. Weineltovi, 2. ledna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

58 Dopis H. Weinelta K. von Burgsdorffovi, 6. ledna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 („*Herr Ob.Reg.Rat Dr. Gies hatte mich gefragt, ob ich der Frontruppe angehöre bzw. dahin versetzt werde. Ich musste ihm antworten, dass beides nicht der Fall ist. Daran hat sich auch heute nichts geändert, ich gehöre einer Militärverwaltung an, meine Versetzung zur Kampftruppe erwies sich als unmöglich. Da ich zudem auf der Planstelle eines Sanitätsuffz. stehe, habe ich keine Möglichkeit, Offz.-Anwärter zu werden.*“).

59 Dopis H. Weinelta W. von Bothovi, 7. ledna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

60 Dopis ministerstva školství a národní osvěty (J. Kapras) říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě, 8. ledna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

61 Dopis zmocněnce *wehrmachtu* u říšského protektora v Čechách a na Moravě říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě, 25. února 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 („*In einer fernmündlichen Rücksprache zwischen Bibliotheksrat Dr. v. Both und Oberstleutnant Seim am 21. 2. 42 wurde festgestellt, dass eine Uk-Stellung des Dr. Weinelt schon seit längerer Zeit geplant war, aber wegen der eintretenden Sperre nicht erreicht worden war.*“). Přechodné uvolnění z *wehrmachtu* bylo možné získat přidělením tzv. *Uk-Stellung*, pokud byl žadatel označen za nepostradatelného pro válečné hospodářství, dopravu či správu.

62 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 7. ledna 1942; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

63 K datům změn Weineltova válečného nasazení viz Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538. Viz též dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 7. února 1942; AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

lovci.⁶⁴ Weinelt reagoval v dubnu 1942 především na poznámku ohledně univerzity. Žádal von Botha o pomoc při jednání, ovšem ten to interně striktně odmítl.⁶⁵

Jakkoliv přesné souvislosti událostí, jež se odehrávaly na jaře 1942 v zákulisí, zůstávají prozatím nejasné, s Weineltovým působením v Archeologickém ústavu se již tehdy napevno počítalo (*Hlava 2023b*, 361 – pozn. 5), třebaže v něm tehdy začal působit v pozici druhého německého prehistorika Werner Mähling (*Hlava 2023b*, 361). Je také vhodné zaznamenat, že právě na jaře 1942 byl do Prahy povolán (z podnětu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha) Hans Joachim Beyer, který se záhy stal šedou eminencí pražské univerzity a mj. byl také faktickým tvůrcem Říšské nadace Reinharda Heydricha pro vědecký výzkum v Praze (*Reinhard-Heydrich-Stiftung. Reichsstiftung für wissenschaftliche Forschung in Prag*), konstituované v průběhu roku 1942 (viz např. *Mišková 2002*, 127–130, 133–139; *Wiedemann 2004*). V Praze měl usměrnit dosavadní vědeckou činnost v nacionálně socialistickém duchu a Weinelt v něm našel dalšího ze svých zastánců.

V létě 1942 vyvstal další problém. Bylo nutné *de iure* vyřešit Weineltovo převedení z pravomoci říšského ministerstva vědy, výchovy a vzdělávání do pravomoci protektorátních úřadů (připomeňme, že zřizovatelem Archeologického ústavu bylo protektorátní ministerstvo školství a národní osvěty, zatímco na univerzitu do Královce jej jmenovalo říšské ministerstvo vědy, výchovy a vzdělávání). Souhlas s tímto manévrem (a s Weineltovým umístěním do Archeologického ústavu) muselo vyslovit nejen říšské ministerstvo vnitra, ale také ústředí stranické kanceláře NSDAP v Mnichově.⁶⁶ Z Úřadu říšského protektora se proto současně obrátili na obě instituce se žádostí o stanoviska.⁶⁷ Na nich nyní záleželo také případné přenesení Weineltovy docentury z univerzity v Královci na univerzitu do Prahy. Hans Joachim Beyer přitom Weineltovi avizoval, že *jeho univerzitní případ* vypadá nadějně,⁶⁸ bylo však nutné zachovat správný úřední postup. Klíčová byla nyní kladná vyjádření z Berlína a Mnichova, na něž měly navazovat další kroky. Nastaly ovšem byrokratické průtahy, ostatně Wolf von Both nedlouho po odeslání obou dopisů do Berlína a Mnichova konstatoval o jejich úředním vyřízení: „*Das dauert erfahrungsgemäss eine Reihe von Monaten.*“⁶⁹ Zjevně měl v tomto směru bohaté zkušenosti.

Von Bothova poznámka byla přesná. Stranická kancelář NSDAP v Mnichově nejprve avizovala, že ke svému rozhodnutí potřebuje získat patřičné informace. Nakonec se na začátku listopadu 1942 prostřednictvím své buňky v Úřadu říšského protektora obrátila se žádostí o stanovisko na protektorátní ministerstvo školství (!).⁷⁰ Teprve poté, v prosinci 1942, oficiálně sdělila, že proti Weineltovu pověření vedením oddělení rané doby dějinné v Archeologickém ústavu nemá v politickém ohledu žádné ná-

64 Koncept dopisu K. von Burgsdorffa H. Weineltovi, 17. března 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

65 Dopis H. Weinelta W. von Bothovi, 8. dubna 1942 (s von Bothovou rukopisnou poznámkou „*nein!*“ u věty „*Sollten Sie mir in dieser Hinsicht noch Winke geben können, so bitte ich Sie darum.*“); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

66 Koncept dopisu W. von Botha H. Weineltovi, 3. srpna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 („*Ihre Bestellungsurkunde wird allerdings noch einige Zeit auf sich warten lassen, da auch noch das Reichsministerium des Innern und die Parteikanzlei zustimmen lassen.*“). Právě tehdy vznikly také Weineltem vyplněné (a dochované) dotazníky, jež jsou neocenitelným zdrojem informací o Weineltově životě: Personalbogen (pro Úřad říšského protektora), 26. srpna 1942 + Personalfragebogen (pro Úřad říšského protektora), bez data (26. srpna 1942?!); tamtéž.

67 Koncepty dopisů Úřadu říšského protektora říšskému ministerstvu vnitra a stranické kanceláři v Mnichově, 5. září 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

68 Dopis H. Weinelta W. von Bothovi, 13. července 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 („*Wie Sie wohl durch die Rücksprache mit Prof. Beyer wissen, wäre eben jetzt der gegebene Augenblick für eine Lösung meiner Bindungen an die Königsberger Universität, denn von allen Seiten wird mir dabei Hilfe zugesagt.*“).

69 Koncept dopisu Úřadu říšského protektora (W. von Both) H. J. Beyerovi, 16. září 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

70 Dopis stranické kanceláře NSDAP v Mnichově říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě, 25. září 1942 („*In obenbezeichneter Angelegenheit kann Ihnen eine Stellungnahme erst nach Abschluß der Ermittlung übersandt werden.*“) + dopis stranické buňky NSDAP v Úřadu říšského protektora ministerstvu školství, 6. listopadu 1942 (s kopií odpovědi H. Heckela z 25. listopadu 1942); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

mitky.⁷¹ Ministerstvo vnitra zase přehodilo zodpovědnost na říšské ministerstvo vědy, výchovy a vzdělávání, navíc neopomenulo poznamenat, že „nach einer Anordnung des verstorbenen stellvertretenden Reichsprotektor Heydrich eine Übernahme von Reichsbeamten in die autonome Verwaltung nicht mehr durchgeführt werden soll.“ Ovšem nařízení umožňovalo výjimky.⁷² Kladné stanovisko říšského ministerstva vědy, výchovy a vzdělávání bylo na světě před Vánocemi 1942. Weinelt byl jmenován do pozice zastupujícího (tj. fakticky prozatímního) vedoucího oddělení rané doby dějinné pražského Archeologického ústavu, ovšem s výhradou. Měl totiž nejpozději s koncem zimního semestru 1942/1943 ukončit své působení na univerzitě v Královci. Ohledně případného přenesení jeho docentury do Prahy bylo ministerstvo rezolutní: „Ein Einsatz Weinelts an der Deutschen Universität in Prag kommt nicht in Frage.“⁷³ Z Prahy vše sdělovali Weineltovi,⁷⁴ který shodou okolností v druhé polovině ledna 1943, během závěrečných bojů u Stalingradu na východní frontě, trávil dovolenou v Bruntále.⁷⁵ Dne 26. ledna 1943 se možná setkal v Praze s Wolfem von Bothem,⁷⁶ mluvil zřejmě (také?) s Hansem Joachimem Beyerem. Odmítl se vzdát myšlenky přenést svoji docenturu z Královce na univerzitu do Prahy a po návratu z dovolené sděloval v této souvislosti von Bothovi z východu Evropy: „Mein Urlaub war leider mit Krankheit ausgefüllt, so kam ich nicht früher dazu, Ihnen zu schreiben, dass mir Herr Dozent Beyer sagte, ein Verzicht meinerseits auf die Dozentur käme nicht in Frage!“ A dodával: „Im Osten werde ich es nicht mehr sehr ruhig finden, liegt doch der bisherige Einsatzort meiner Einheit in einem nun oft zu hörenden Gefechtsgebiet.“⁷⁷ Rozhodnutí, jež padlo v Berlíně, však bylo prozatím nezvratné. A tak v polovině března 1943 von Both podnikl v Praze oficiální kroky k Weineltovu instalování do Archeologického ústavu, třebaže situace s univerzitou v Královci a Weineltovou docenturou zůstávala stále nevyřešená.⁷⁸

Herbert Weinelt však již tehdy nebyl mezi živými, neboť 23. února 1943 padl v bojích na východní frontě. Nic netušící Wolf von Both mu ještě 2. dubna 1943 děkoval za zaslání separátního výtisku jedné studie a dodával: „Wie wohl die Frage Ihrer venia legendi geklärt wird? Sie werden in Russland wohl recht unruhige Monate hinter sich haben!“ Dopis se ovšem vrátil nazpět do Prahy s výmluvným nápisem na obálce: „Für Grossdeutschland gefallen.“⁷⁹

4. Závěrem...

Detailní představení peripetií spojených s návratem Herberta Weinelta z pruského/německého Královce do Prahy, jež se odehrávaly v letech 1940–1943, názorně ukazuje potíže, jež byly spojeny s obsazením míst ve vědeckých institucích Protektorátu Čechy a Morava ve válečných letech. Po rozhodnutí, jež padlo v Praze v Úřadu říšského protektora, totiž musela následovat komplikovaná vyjednávání, jejichž

71 Dopis stranické kanceláře NSDAP v Mnichově říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě, 19. prosince 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

72 Kopie dopisu říšského ministerstva vnitra říšskému ministerstvu vědy, výchovy a vzdělávání (na vědomí říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě), 13. října 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

73 Dopis říšského ministerstva vědy, výchovy a vzdělávání říšskému protektorovi v Čechách a na Moravě, 18. prosince 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

74 Koncept dopisu W. von Botha H. Weineltovi, 14. ledna 1943; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

75 Dopis H. Weinelta R. Schreiberovi, 19. ledna 1943 (s poštovním razítkem „Freudenthal Ostsudeten“); AHMP, nezpracovaný fond Rudolf Schreiber, karton 2, složka Herbert Weinelt.

76 Srv. dopis H. Weinelta W. von Bothovi, 19. ledna 1943 (žádost o setkání 24./25. ledna 1943) + dopis W. von Botha H. Weineltovi, 20. ledna 1943 („Am 25. ds. M. bin ich in Berlin; am 26. stehe ich Ihnen gerne in Prag in meinem Dienstzimmer im Nostiz-Palais, Malteserplatz 1, zur Verfügung.“); NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

77 Dopis H. Weinelta W. von Bothovi, 4. února 1943; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

78 Koncepty dopisů Úřadu říšského protektora centrální správě Úřadu říšského protektora (včetně kopie), H. Weineltovi (včetně kopie) a ministerstvu školství, 16. března 1943; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538.

79 Dopis (včetně konceptu) W. von Botha H. Weineltovi, 2. dubna 1943; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538. Viz též koncept dopisu W. von Botha H. Weineltové, 10. dubna 1943 + dopis H. Weineltové W. von Bothovi, 19. června 1943; tamtéž.

obsahem bylo zajištění náležitých úředních procedur – šlo nejen o uvolnění z *wehrmachtu*, ale také o dohodu se stávajícím zaměstnavatelem (resp. jeho zřizovatelem). Je charakteristické, že rozhodnutí o Weineltově příchodu do Prahy bylo učiněno v české metropoli na počátku roku 1942, ovšem poté ještě zhruba rok trvalo vyřízení úředních nezbytností. A rozhodně to nebyla výjimka. Obdobně komplikovaná byla např. vyjednávání o příchodu Karla Huckeho do Brna. O jeho instalování do Moravského zemského muzea bylo v Praze rozhodnuto na přelomu léta a podzimu 1940, ovšem poté trvalo rovněž zhruba rok, než se v Brně objevil (*Hlava 2020*, 320–321).

Weineltův příchod do Prahy se neobešel bez překonávání rozporů a názorových rozepří. Sám Weinelt se setkával s problémy v univerzitním prostředí v Praze a zjevně mu nebyli nakloněni ani úředníci v říšském ministerstvu vědy, výchovy a vzdělávání v Berlíně. Nepochybně na tom měly výrazný podíl jeho ideologické postoje, jež byly v těchto kruzích známy a netěšily se sympatiím. Weinelt totiž náležel k ideově přesvědčeným a radikálním nacionálním socialistům, což výstižně ilustruje např. záštita, kterou mu poskytoval Hans Joachim Beyer po svém příchodu do Prahy na jaře 1942. Ten ostatně s Weinelttem počítal také pro Říšskou nadaci Reinharda Heydricha pro vědecké bádání v Praze, byť pouze v pozici autora.⁸⁰ Weinelt byl také výrazně spojen s Výzkumnou a učenou společností „Dědictví předků“, „badatelskou“ organizací SS. (Také) v tomto kontextu je proto zajímavý jeho negativní postoj ke Camille Streitové, jakkoliv jeho podstata z dochovaných pramenů (prozatím?) nevyplývá. Nepochybně pocházel již z meziválečných let, z doby jejich společného působení na Německé univerzitě v Praze (být v odlišných oborech), a rozhodně nespočíval v ideově odlišných názorech. Šlo totiž zcela jistě o osobní averzi. Důsledkem bylo plánované neobvyklé Weineltovo postavení v rámci Archeologického ústavu. Oddělení rané doby dějinné, v jehož čele měl stát, mělo být sice součástí instituce, avšak zároveň mělo být podřízeno bezprostředně jejímu zřizovateli, tj. protektorátnímu ministerstvu školství. Je zjevné, že rozhodující němečtí úředníci v Úřadu říšského protektora měli o Weineltův příchod do Prahy zájem a snažili se mu vyjít vstříc. Weineltovy ideologické postoje totiž hodnotili pozitivně; směrdatná pro podporu, kterou mu poskytovali, však byla zcela jistě také jeho znalost češtiny.

Zaznamenejme ještě další charakteristický rys celého příběhu – třebaže Herbert Weinelt měl působit v Archeologickém ústavu, jeho ředitel Jaroslav Böhm do vyjednávání o jeho příchodu nikterak nezasáhl, resp. nebyl k němu vůbec přizván. Rovněž Lothar Zotz a Camilla Streitová sehráli naprosto marginální roli. V Praze se vše podstatné odehrálo v režii německých úředníků v Úřadu říšského protektora, resp. ministerstvu školství a národní osvěty, jimž obecně příslušela klíčová role v protektorátní archeologii (srv. *Hlava 2023a*, 68–69).

Literatura

- Anonymus 1934a*: Velká hakenkrajclerská aféra před soudem v Olomouci. 18 hakenkrajclerů, z nich 2 ženy, žalováno pro úklady proti republice. – Schůzky na opuštěném hradě. Moravská orlice 72 – č. 84 (11. dubna 1934), 1.
- Anonymus 1934b*: Schutzgesetzprozeß gegen 18 Jugendliche. Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 1 – Nr. 46 (17. dubna 1934), 7.
- Anonymus 1934c*: Der Schutzgesetzprozeß gegen 18 Studenten und Mädchen. Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 1 – Nr. 49 (20. dubna 1934), 8.
- Anonymus 1934d*: Der Schutzgesetzprozeß gegen 18 Studenten und Mädchen. Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 1 – Nr. 52 (24. dubna 1934), 8.
- Anonymus 1934e*: Protistátní organisace mládeže. Lidové noviny 42 – č. 219 (1. května 1934), 8.
- Anonymus 1934f*: Der Prozeß gegen das „Graublauke Korps“. 18 Jugendliche unter der Anklage nach dem Schutzgesetz. – Drei bedingt verurteilt, 15 Freisprüche. Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 1 – Nr. 58 (1. května 1934), 12.
- Anonymus 1936a*: Die deutsche Hochschulwoche in Mähr.-Neustadt vom 1. bis 5. Juli. Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 3 – Nr. 149 (26. června 1936), 6.

⁸⁰ Koncepty dopisů H. J. Beyera F. Krausovi a W. von Bothovi, 25. srpna 1942; NA, fond Úřad říšského protektora, karton 538 („Im Rahmen der Reinhard-Heydrich-Stiftung würde Dr. Weinelt nur in publizistischer Hinsicht mitarbeiten.“).

- Anonymus 1936b*: Die deutsche Hochschulwoche in Mähr.-Neustadt. Nordmährische Rundschau 40 – Nr. 28 (11. července 1936), 3–4.
- Anonymus 1936c*: Die deutsche Hochschulwoche in Mähr.-Neustadt. Nordmährische Rundschau 40 – Nr. 29 (18. července 1936), 3–5.
- Anonymus 1937*: Die Sudetendeutsche Hochschulwoche in B.-Leipa. Deutsch-mährisch-schlesische Heimat 23, 262.
- Balcarová, J. 2012*: „Jeden za všechny, všichni za jednoho!“ Bund der Deutschen a jeho předchůdci v procesu utváření „sudetoněmecké identity“. Praha.
- Blažek, J. 2003*: Z dějin Archeologického ústavu za okupace. Archeologické rozhledy 54, 581–601.
- Bräunl, J. 1922*: Jahresbericht des Staats-Realgymnasiums in Freudenthal über das Schuljahr 1921–1922. Freudenthal.
- Burian, M. 2012*: Sudetoněmecké nacionalistické tělovýchovné organizace a československý stát v letech 1918 až 1933. Praha.
- Cornwall, M. 2020*: Čertova zeď. Život a smrt Heinze Ruthy. České moderní dějiny 11. Praha.
- Hlava, M. 2018*: Konstituování Badatelské rady pro pravěk (*Forschungsrat für Vorgeschichte*). Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu. Archeologie ve středních Čechách 22, 7–30.
- Hlava, M. 2019*: Přelomový rok 1939. Kapitola z dějin Státního archeologického ústavu. Archeologie ve středních Čechách 23, 415–432.
- Hlava, M. 2020*: Říšskoněmečtí prehistorikové v Protektorátu Čechy a Morava. Nahlédnutí za kulisy. Archeologie ve středních Čechách 24, 303–342.
- Hlava, M. 2023a*: Konflikty místo spolupráce. K vztahům mezi říšskoněmeckými prehistoriky v Protektorátu Čechy a Morava. Archeologie ve středních Čechách 27, 61–88.
- Hlava, M. 2023b*: Disertační práce Wernera Mählinga o podmokelské skupině z roku 1942 a příprava jejího knižního vydání. Archeologie ve středních Čechách 27, 359–372.
- Jaworski, R. 2004*: Na stráži německví nebo v postavení menšiny? Sudetoněmecký národnostní boj ve vztazích výmarské republiky a ČSR. Praha.
- Kasper, T. 2007*: Výchova či politika? Úskalí německého reformně pedagogického hnutí v Československu v letech 1918–1933. Praha.
- Kasper, T. – Kasperová, D. 2016*: Německé mládežnické hnutí a spolky mládeže v ČSR v letech 1918–1933. Společnost – svazek 15. Praha.
- Konrád, O. 2011*: Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918–1945. Praha.
- Minařík, J. 2019*: Herbert Weinelt: krátká cesta bruntálského historika. Příspěvek k dějinám sudetoněmecké vědy na Moravě. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce uložená v Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.
- Míšková, A. 2002*: Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945 (Vedení univerzity a obměna profesorského sboru). Praha.
- Pfitzner, J. 1943*: Herbert Weinelt und Karl Vogt. Dem Gedächtnis zweier Frühvollendeter. Zeitschrift für Geschichte der Sudetenländer 6, 370–377.
- Runge, F. 1936*: Von der Gesellschaft. Sudeta 12, 118–120.
- š. 1934*: Velký proces s mladými hakenkrajclery v Olomouci. Před soudem mladistvých se celkem odpovídalo 18 osob, z nichž 5 je dospělých a 13 mladistvých. Pozor 41 – č. 106 (1. května 1934), 3.
- Úlovec, J. 1996*: Herbert Weinelt a jeho výzkumy panských sídel. Castellologica bohémica 5, 11–22.
- Weiser, E. 1943*: Dozent Dr. Herbert Weinelt. Zum ehrenden Gedenken. Freudenthaler Ländchen 22, 33–42.
- Wiedemann, A. 2004*: Nadace Reinharda Heydricha v Praze 1942–1945. Praha.

Herbert Weinelt und der Anstalt für Vor- und Frühgeschichte in Prag

Nur wenige Gebürtige aus den böhmischen Ländern, die in der Archäologie tätig waren, verbanden einen Teil ihrer Karriere mit einer Universität in einer Stadt außerhalb der Grenzen des Landes, aus dem sie stammten. Einer von ihnen war Herbert Weinelt (1910–1943), der ab Februar 1940 an der Universität im preußischen (bzw. deutschen) Königsberg angestellt war. Allerdings dauerte seine Wirkung dort nicht lange. Bereits Mitte 1940 wurde er zur Wehrmacht eingerückt und verbrachte den Rest seines Lebens in deren Uniform.

Im allgemeinen Bewusstsein wird Herbert Weinelt vor allem mit der Erforschung von mittelalterlichen Burgen und Herrensitzen in Mähren und Schlesien in Verbindung gebracht. Die (mittelalterliche) Archäologie war jedoch nicht sein einziges Interessengebiet. Er beschäftigte sich auch mit der (deutschen) Volkskunde. Thema dieses Aufsatzes ist jedoch keine zusammenfassende Vorstellung der Lebens- und Berufsschicksale von Weinelt, sondern nur ein Ausschnitt aus deren Schlussteil, verbunden mit der Bemühung, nach Prag zurückzukehren. Bereits im Frühjahr 1940 beschloss er nämlich, Universität im preußischen Königsberg zu verlassen und sein Leben mit dem Region zu verbinden, mit dem seine beruflichen Interessen hauptsächlich verbunden waren. Im Mai 1941 wurde der Anstalt für Vor- und Frühgeschichte in Prag seine bevorzugte Wahl. Als zur Jahreswende 1942/1943 nach langwierigen Verhandlungen endlich der Weg für die Umsetzung des beabsichtigten Plans frei war, war Weinelt nicht mehr unter den Lebenden. Am 23. Februar 1943 starb er in Osteuropa im Krieg mit der Sowjetunion.

Einer ausführlichen Schilderung der Umstände, die mit Weinelts Bemühung, von Königsberg nach Prag zurückzukehren, verbunden waren, geht ein kurzer Überblick über seine Lebens- und Berufsschicksale bis zur Wende der 1930er und 1940er Jahre voraus, die nicht unbekannt sind (*Blažek 2003*, 588–589; *Hlava 2020*, 328–329). Schon früher wurde auch seinen fachlichen Meinungen Aufmerksamkeit geschenkt (*Úlovec 1996*).

Die detaillierte Schilderung der Peripetien im Zusammenhang mit der Rückkehr Herbert Weinelts aus Königsberg nach Prag zeigt die Schwierigkeiten, die mit der Besetzung von Stellen in den wissenschaftlichen Institutionen des Protektorats Böhmen und Mähren während der Kriegsjahre verbunden waren. Nach der Entscheidung, die im Amt des Reichsprotectors in Prag gefällt wurde, folgten nämlich komplizierte Verhandlungen – es ging nicht nur um die Entlassung aus der Wehrmacht, sondern auch um eine Einigung mit dem damaligen Arbeitgeber (bzw. dessen Gründer). Bezeichnend ist, dass die Entscheidung über die Ankunft Weinelts in Prag schon Anfang 1942 in der böhmischen Hauptstadt getroffen wurde, es danach aber noch etwa ein Jahr dauerte, bis die behördlichen Voraussetzungen geklärt waren. Es war nämlich bei weitem keine Ausnahme (vgl. *Hlava 2020*, 320–321).

Weinelts Ankunft in Prag verlief nicht ohne die Überwindung von Meinungsverschiedenheiten. Weinelt selbst stieß in den universitären Kreisen in Prag auf Probleme, und offenbar waren ihm auch die Beamten im Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung in Berlin nicht wohlgesonnen. Dabei spielten zweifellos seine ideologischen Ansichten eine wesentliche Rolle, die in diesen Kreisen bekannt waren und keine Sympathien genossen. Weinelt gehörte zu den ideologisch überzeugten und radikalen Nationalsozialisten, was sich beispielsweise an der Schirmherrschaft zeigt, die ihm Hans Joachim Beyer nach seiner Ankunft in Prag im Frühjahr 1942 gewährte. Der Letztere zählte auf Weinelt schließlich auch für die Reinhard-Heydrich-Reichsstiftung für wissenschaftliche Forschung in Prag, wenn auch nur in der Position eines Autors. Weinelt war auch mit der Forschungs- und Lehrgemeinschaft „Das Ahnenerbe“ bedeutenderweise verbunden. (Auch) in diesem Zusammenhang ist daher seine negative Haltung gegenüber Camilla Streit interessant, auch wenn deren Kern aus den erhaltenen Quellen (noch?) nicht klar hervorgeht. Sie begann zweifellos schon in den Zwischenkriegsjahren, zur Zeit ihrer Arbeit an der Deutschen Universität in Prag, und basierte nicht auf ideologisch unterschiedlichen Ansichten. Es handelte sich nämlich ganz bestimmt um die persönliche Abneigung. Die Folge davon war die geplante ungewöhnliche Stellung Weinelts innerhalb des Anstalts für Vor- und Frühgeschichte. Die von ihm geleitete Abteilung für Frühgeschichte sollte zwar ein Teil der Institution sein, gleichzeitig aber direkt ihrem Gründer, dem Protektorat-Ministerium für Schulwesen und Volkskultur, unterstellt sein.

Obwohl Herbert Weinelt im Anstalt für Vor- und Frühgeschichte arbeiten sollte, mischte sich dessen Direktor Jaroslav Böhm nicht in die Verhandlungen um seine Ankunft ein, oder besser gesagt, war überhaupt nicht dazu eingeladen. Auch Lothar Zotz und Camilla Streit spielten dabei eine völlig marginale Rolle. In Prag geschah alles Wichtige unter der Leitung deutscher Beamter im Amt des Reichsprotectors, bzw. im Ministerium für Schulwesen und Volkskultur, die im Allgemeinen eine Schlüsselrolle in der Archäologie zur Zeit des Protektorats spielten (vgl. *Hlava 2023a*, 68–69).

Deutsch von *Jana Kličová*